

KISSNÉ RUSVAI JULIANNA

„Szabolcsban minden pedagógus tanítványod volt” Porzolt István emlékezete

Már harminc esztendeje, hogy nincs közöttünk a nagy tudású, emberséges és szuggesztív tanár, kiváló szónok, jó szervező, a közéletnek jeles embere, Porzolt István (1910–1986). Írásunkkal rá emlékezünk, az ő életpályáját elevenítjük fel.

A címben idézett mondat Kovács Józsefnek, a főiskola egykori főigazgatójának a tollából származik. Abból a méltatásból való, amelyet 1971-ben hangzott el Porzolt búcsúztatásakor, aki lemondott a főiskola főigazgató-helyettesi posztjáról.¹ Nyíregyházán és Szabolcs megyében jól ismerték; életművéről részletesebb értékelő méltatás és elemzés először Margócsy József tollából² látott napvilágot. Porzolt István 41 évet töltött a nyíregyházi pedagógusképzés szolgálatában.

Források, gyökerek

Református lelkési családból származott, 1910. január 26-án született Anarcsón. 1928 és 1934 között magyar–német szakos tanári és református lelkési diplomát szerzett Debrecenben.

„Kezdetben a magyar nyelvészet iránt érdeklődtem, és professzorom, dr. Pápai József haláláig három éven át ennek a szemináriumnak voltam belső munkatársa” – írja Porzolt 1955-ben kelt önéletrajzában.³ Arról is megemlékezik, hogy elméleti és gyakorlati falukutató munkával foglalkozott egyetemi éve alatt. „Részben ennek hatására, részben nyelvészeti professzorom ösztönzésére sokat foglalkoztam népnyelvi problémákkal... E népnyelvi tanulmányaim eredménye az 1936-ban nyomtatásban is megjelent *Népnyelvi adatok Újfehértóról* című kis tanulmányom. Ennek révén kaptam meg még 1931-ben a Magyar Tudományos Akadémia értékes könyvjutalmát: 30 kö-

¹ Nyíregyházi Főiskola (ma Nyíregyházi Egyetem) Irattárának dokumentumai NYFI I.2/1971. (a továbbiakban: NYFI és a hely adatai)

² MARGÓCSY JÓZSEF: Porzolt István (1910–1986). Pályaképvázlat. In: Szabolcs-szatmár-beregi levéltári évkönyv. 14. Szerk. Galambos Sándor – Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza, 2000. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, 191–204.

³ Porzolt István tanár iratai. Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs–Szatmár–Bereg Megyei Levéltára. XIV. 41/1. (a továbbiakban: MNL.SZSZBML és a hely adatai)

„Szabolcsban minden pedagógus tanítványod volt.” Porzsol István emlékezete

tet szabadon választott tudományos könyvet, ami később magánkönyvtáram alapját vetette meg.”⁴

Az 1932-es év fordulatot hoz Porzsol életébe, ugyanis Mitrovics Gyula, a pedagógia professzora meghívja díjtalan gyakornoknak debreceni egyetem kísérleti lélektani intézetébe. 1933. május 31-én kelt az a „Hivatalos bizonyítvány”, amelyen a következő értékelés szerepel: „Működését lelkiismeretes kötelességtudás, szigorú puritánság, kellő tudományos tájékozottság és szeretetreméltó szerénység jellemezte.”⁵

A következő tanévre is meghosszabbították a díjtalan gyakornoki megbízást, de tavasszal a nyíregyházi református tanítóképző egy megüresedett állásra magyar–német szakos tanárt keresett, a hét jelentkező közül Porzsolra esett a választás, mivel az ő vizsgaképesítése volt a legjobb.

A Kálvin nevét viselő iskolaegyüttes 1926-ban jött létre lelkészárvak és hadiárvak taníttatására. A református egyház országos gyűjtésének eredményeképpen indulhatott meg tevékenysége, 22 évig működött, mert 1948-ban az államosítással megszűnt ez az intézményi forma. A nyíregyházi Leánykálvineum Tanítónőképző 1928-ban kezdte meg munkáját.

A tanítónőképző évkönyvében így rögzítik az eseményeket: „Tanári karunk létszáma nőtt. Igazgatótanácsunk, honorálva a tanári kar idevonatkozólag megtett előterjesztését egy második magyar–német szakos állást szervezett, s az arra meghirdetett pályázat alapján helyettesei minőségben Porzsol István okl. középiskolai tanárt választotta meg. Kiváló képzettségű, lelkes, buzgó munkatársat nyertünk benne.”⁶ 1936-ban az intézet szavalókórusát vezeti, és a színházban önálló műsoros estélyt szerveznek és adnak elő. Az 1935/36-os tanév évkönyve⁷ arról is beszámol, hogy iskolán kívül is tart előadásokat különböző fórumokon, nyilvános szereplései közül figyelemre méltó, hogy a huszonhat éves ifjú tanár mondta a város által rendezett március 15-i ünnepségen a beszédet.

A Kálvineum élén

Kezdő tanárként Porzsol még reménykedhetett abban, hogy pedagógusi pályája mellett folytatni tudja kutatói tevékenységét, azonban váratlan események miatt másként alakult a sorsa: a Kálvineum igazgatója hat hónapos tanulmányi ösztöndíjat kapott. Mivel az intézményben egyedül Porzsolnak volt lelkészi képesítése, ideiglenesen őt bízták meg a vezetői feladatokkal. A fél év letelte után az igazgató már nem tért vissza a vezetői posztra, így Porzsol Istvánt hármas funkcióval ruházták fel: megbízott iskolaigazgató, az internátus pénzügyi vezetője és igazgató lelkész. Ekkor mindössze 28 éves. „én nagyon fiatalon, 28 éves koromban – egész más célok felé orientálódva – kevés pedagógiai, még kevesebb élettapasztalattal kerültem... a tanítóképzőnek

⁴ MNL SZSZBML XIV. 41/1.

⁵ MNL SZSZBML XIV. 41/28.

⁶ A Kálvineum ideiglenesen Nyíregyházán elhelyezett Református Tanítónőképző Intézetének hatodik Értesítője az 1933–34. iskolai évről. Szerk. Ferenczy Károly. Debrecen, 1934. Nagy Károly és Társai Grafikai Intézete.

⁷ A Kálvineum nyíregyházi Református Tanítónőképző Intézetének nyolcadik értesítője az 1935–36. iskolai évről. Szerk. Ferenczy Károly. Nyíregyháza, 1936. Klafter könyvnyomdája.

kormányrúdjá mellé.”⁸ Porzsolts a következő év májusában megszerezte a tanítóképző intézeti tanári képesítést is.

Fiatal tanárként lehetősége nyílt külföldi ösztöndíjakra, egyik önéletrajzában⁹ írja: „1929–30–31 és 33 nyarán tanulmányutat tettem az akkori Ausztria különböző vidékeire és egyetemi városaiba. 1936 októberétől júliusig a bázeli egyetem hittudományi karán hallgattam két tanulmányi félévet, mint a bázeli Alumneum ösztöndíjas hallgatója. 1937 júliusában több mint két hetes tanulmányúton voltam Nyugat- és Észak-Németország több nagy városában (Heidelberg, Köln, Hamburg, Drezda).” Fiatal tanárként a baseli egyetemen nemcsak teológiai, hanem pszichológiai és pedagógiai tanulmányokat is végez. Svájcban négy tanítóképző intézetet látogatott meg, ezeknek vezetőivel hosszú ideig kapcsolatban maradt. A német nyelvterületen eltöltött idő és a kialakuló baráti kapcsolatok későbbi hozadéka, hogy a háború utáni években Svájc-ból többször is segélycsomagot küldtek a Kálvineum növendékei számára.

Tanítványok sora hálával és szeretettel emlékezett vissza a menedéket jelentő iskolára: „... a nyíregyházi Leánykálvineum annak a példája, hogy az első világháború utáni összeomlásban az iskolateremtés és az iskolázás miként vált a hadiárva lányok életútját segítő társadalmi összefogás eszközévé” – vallja Szabó Ildikó tanulmányában.¹⁰

Porzsolts lelkesen tanított, évtizedek múltán is megőrződött óráinak hangulata tanulóinak emlékezetében. Érdekes adalék ehhez Margócsy József 1984. május 15-én kelt Porzsolts-hoz címzett levele:¹¹ „Örülök annak is, hogy fölfedezted Magadat a sorok között: a 46–47. lapon gondoltam konkrétan Rád a két esetben...” Az említett mű Margócsy tollából *A pedagógus és az élet* címmel 1984-ben jelent meg.¹² Az említett részek a *Ki is az a bizonyos jó tanár?* című fejezetben olvashatók (46–71). A kötet szerzője diákokat kérdezett meg, kit tartanak jó tanárnak. A válaszok közül szemelgetve idéz a szerző néhány tanulságos választást: „Egy másik tanárra miden diákja úgy emlékszik rajongva, hogy a tanítónőképzőben akkor és úgy tanította Adyt, ahogy erre akkor sem a tanterv, sem az egyházi főhatóság nem adott lehetőséget.”¹³ Majd a másik gondolat, amely Porzsoltra vonatkozik: „Egy neveléstudományi tanszékvezető professzor, saját bevallása szerint, fiatal korában ragadta magával tanítványait, amikor nagyon is *szabálytalan* magyarázókat tartott.”¹⁴

A hagyatékban is számtalan, tanítványoktól érkező köszönő levél őrződött meg. L. Nagy Ilona egykori kálvineumi diák így emlékezik vissza Porzsolts-hoz írt levelében:¹⁵ „Tizenöt év után elmondhatom, hogy mindazt, mi munkámat szebbé, nemesebbé, életemet tartalmasabbá tette, a tanáraimtól kaptam, a Kálvineum falai közül hoztam” Balogh Éva egykori diák így vall: „sok szeretettel és hálával gondolok vissza a Kál-

⁸ MNL SZSZBML XIV/28.

⁹ MNL SZSZBML XIV/28.

¹⁰ SZABÓ ILDIKÓ: Volt egyszer egy iskola... Pedagógusképzés, 2003. 1–2. sz. 21–39. [SZABÓ, 2003.]

¹¹ MNL SZSZBML XIV/29.

¹² MARGÓCSY JÓZSEF: *A pedagógus és az élet. Korszerű nevelés. A Magyar Pedagógiai Társaság sorozata.* Budapest, 1984. Tankönyvkiadó.

¹³ Uo. 46–47.

¹⁴ Uo. 47.

¹⁵ MNL SZSZBML XIV/12.

„Szabolcsban minden pedagógus tanítványod volt.” Porzsolts István emlékezete

vineumra”. Lénárt Gyuláné Debrowszky Mária 1957. június 2-án kelt levelében¹⁶ így fogalmaz: „Én 1942-ben képesítőttem, s bár csak egy évig voltam a Kálvineum tanulója, mégis nagyon a szívemhez nőtt.” 1965. július elsején vetette papírra a következő sorokat egy volt tanítvány (Galambos Jenőné) Kálmánovits Magda:¹⁷ „Az ön iskolája volt az, ahol példával tanítottak meg, embernek lenni. Árvaságomban Ön adta a ki vezető irányt, atyai támogatást.” 1974. május 9-én kelt levelében¹⁸ Eperjessy Katalin, egykori diák úgy emlékszik vissza, hogy Porzsolts példaként állt eléjük. 1983. április 12-én Erdélyiné Sári írja Porzsoltnak: „... kinek mit köszönhetek a pályámon. Így elsőik között Pista bácsi embersége, ahogyan mint diákot fogadott intézményébe.”¹⁹

A háború és következményei

A háború újabb feladatok elé állította az iskolák tanárait és diákjait is. Porzsolts István visszaemlékezéséből²⁰ is tudjuk, hogy a második világháborút Nyíregyházán a fiúképző vészelte át a legszerencsésebben, ugyanis az épület a harcok idején üres volt, a benne lakó Dohanics János igazgatónak köszönhetően szinte a teljes felszerelés megőrződött. A Kálvineum épületeit katonai célokra használták: először a németek rendeztek be katonai parancsnokságot, 1944. május végén lefoglalták az épületeket a német IV. légidandár parancsnoksága számára, később pedig a szovjetek működtek itt katonai kórházat. Ennek következtében jelentős átalakításokat végeztek az épületben, az eszközök, iratok egy része is eltűnt. Szeptember 6-án szőnyegbombázás tarolt a város felett. A tanárok megkapták a háromhavi fizetést és az intézet működése gyakorlatilag megszűnt.

Az épület- és oktatóhiány miatt a két tanítóképző összevonva kezdhette meg újra a működését 1944. november 19-én. Később, a tanárok és diákok fokozatos visszatérése után 1945 elején a két intézet külön-külön folytathatta munkáját.

Ekkor Békefi Benő, a helybeli református lelkész vette át ideiglenesen a tanítónőképző irányítását, ugyanis Porzsolts István tábori lelkészként teljesített katonai szolgálatot, és csak június elején tért vissza családjával együtt.²¹ Ekkor azonban azonnal belevetette magát a munkába.

Az ország felszabadult területeiről fokozatosan érkeztek vissza a diákok. A később érkezőkön igyekeztek segíteni, hogy ne veszítsenek évet, 1945 nyarán (június 18-a és augusztus 30-a között) vizsga-előkészítő tanfolyam indult a tanítónőképző szervezésében. Itt a fiúképző lemaradt diákjai is tanulhattak. Szeptember elején tettek pótló vizsgát a megfelelő osztály anyagából. Porzsolts így emlékezett vissza: „Számomra egyik legmaradandóbb pedagógiai élményt jelenti e tanfolyamon vég-

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

¹⁸ MNL SZSZBML XIV/38.

¹⁹ MNL SZSZBML XIV/29.

²⁰ PORZSOLT ISTVÁN: Adalékok a pedagógusképzés felszabadulás utáni történetéhez Szabolcs-Szatmár megyében. In: A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. 4. kötet. Nyíregyháza, 1972. 43–50. [PORZSOLT, 1972.]

²¹ MNL SZSZBML XIV/33.

zett munkám. Itt látszott meg, mire képes az emberi akarat a legnehezebb körülmények között is.”²²

Mivel a Kálvineum épületeit a németek kivonulása után a szovjet katonai parancsnokság vette igénybe, ezért a református egyház három iskolai termet és a gyülekezeti ház öt termét, valamint a lelkési lakást bocsátotta a tanintézmény rendelkezésére. Ennek köszönhetően 1945. szeptember 6-án megkezdték a tanévet. Porzsolt egyik fő feladatának tekintette a Kálvineum épületeinek felszabadítását, visszaszerzésüket. Ez ügyben felkereste az MKP városi titkárát. „... egyházi alkalmazott létemre nemcsak lekötözött szívéllyességgel, hanem ezen túlmenően a legteljesebb megértéssel fogadott, s hallgatta meg elmondott gondjaimat.”²³ Végül október közepe táján sikerült bejutnia az intézmény épületébe: „Nem akarom részletezni azt az élményt, amikor egy szovjet fegyveres őr kíséretében ismét beléphettem intézetünk küszöbén. Az épület már üres volt, de sok mindenre emlékeztetett, csak iskolára nem. A szűk Bethlen utcai folyosón egy óriási téglapítmény közepén nagy vashordó éktelenkedett, ez szolgáltatta korábban az elromlott kazán helyett a központi fűtést. Az internátus szobáinak falai közepén mindenütt át voltak vágva, hogy át lehetett tekinteni a 8 helyiséget. Itt-ott még akadt bútordarab, de azok között alig volt saját bútorunk. A mi fehér vaságyaink nagy része később az Erzsébet kórházból került elő. Elég vegyes érzelmekkel telítve támolyogtam ki az intézet kapuján, mert amennyire örültem annak, hogy végre bementem az épületbe, utána annyira elfogott a kétség: mit lehet ezzel a csódtömeggel kezdeni?!”²⁴ Végül december 3-án két épületet átvehetett: a Bethlen utcai 39. szám alatti Tanítóképzőt és a Búza utcai internátust, a többi három épület továbbra is a szovjet kórházvezetés kezelésében maradt 1946. július 22-ig.

Porzsolt gyűjtőíveket sokszorosított, ezeket a téli szünetre utazó diákok hazavitették. Január közepére ennek nyomán 10 millió pengő folyt be, ebből megkezdhették az építési anyag vásárlását. Februárban Porzsolt szerződést kötött Braskó János kőművessel, március elsejére befejezték a munkálatokat. Ezután következett a festés, takarítás, a bútorok előteremtése. Egy részüket raktárakból szerezte vissza, más részüket kapta. Majd csak 1946. április 24-én indult meg a tanítás a két visszakapott épületben.

A nagy tanítóhiány miatt szükségessé vált megszervezni a dolgozók tanítóképzőjét is. A megyében elsőként a Nyíregyházi Kálvineum Tanítónőképző Intézet hozta létre a dolgozók tanítóképzőjét. Ezt a munkát a tanárok és a diákok közösen végezték. 1945 telén a karácsonyi szünetre hazautazó diáklányok maguk is részt vettek a leendő tanulók toborzásában. 1946. március 16-án már meg is kezdődött az oktatás 17 fő részvételével. A dolgozók oktatásában a Kálvineum és az állami tanítóképző tanárai is részt vettek. 1954-ig működött ez az oktatási forma, Porzsolt István visszaemlékezése szerint²⁵ kb. 250–300 fő kapott itt oklevelet.

²² PORZSOLT, 1972. 46.

²³ MNL SZSZBML XIV/33.

²⁴ MNL SZSZBML XIV/33.

²⁵ PORZSOLT, 1972. 47.

Az ötvenes évek

1948-ban az államosítás következtében kimondták a tanítóképző intézetek megszüntetését. A fiú tanítóképző nem indíthatott első osztályt, a Kálvineum Tanítónőképző pedig óvónőképzésre kapott engedélyt.

A következő évben mindkét tanítóképző intézmény pedagógiai gimnáziummá alakult át, majd 1950-ben intézetté. Az 1945 utáni változásokat a tanítóképzésben „sűrű, szinte állandó, permanens”-nek nevezi Porzsolts.²⁶ Természetesen a folyamatos, kellőképp át nem gondolt módosítások nem kedveztek az oktató munka eredményességének.

Az 1950-es években Porzsolts fontos szerepet kapott az új tanítóképzős tanterv kidolgozásában. Az 1950. évi 43. sz. törvényerejű rendelet szerint szabályozott tanítóképzésre vonatkozó megjegyzések címet viselő munkájában²⁷ a következőket írja a tantervekkel kapcsolatban: „gyökeres változtatásokat látok célravezetőnek”. A tanító „műveltsége nem lehet egy hajszálnyival sem szűkebb körű, alacsonyabb fokú, kevésbé elmélyült, mint egy általános gimnáziumi érettségivel rendelkező emberé.” A továbbiakban kifejti, hogy a tanítóképző 1–4. osztályában döntően azonosnak kell lennie a tantervnek, óratervnek, tankönyvnek az általános gimnáziuméval. Porzsolts dolgozta ki a négyéves tanítóképző didaktikai tantervét, átszervezés miatt ez már nem jelent meg nyomtatásban.²⁸

Már 1946-ban megindult a vita a felsőfokú tanítóképzésért, ez 1955-ben országos méretűvé vált. A tanítóképző felszámolása az 1954/55-ös tanévben kezdődött, ettől a tanévtől kezdve nem vettek fel újabb képzősöket, helyette gimnáziumi osztályokat indítottak. Az utolsó tanítóképzős osztály 1957-ben végzett. A tantestület azonos volt, az igazgatói funkciókat Porzsolts István látta el 1959-ig, a felsőfokú tanítóképző létrejöttéig. A tanítónőképző intézet fokozatosan alakult át gimnáziummá, 1958-ban az intézmény felvette Kölcsey Ferenc nevét. A jubileumi és névadó ünnepség megszervezésében nagy szerepe volt Porzsolts Istvánnak. Ezt igazolja az is, hogy az egyik meghívott vendégnek, Szauder József irodalomtudósna a tollából elismerő, méltató szavak jelentek meg az Élet és Irodalom hetilapban (1958. május 23-án) *Nyíregyházán – Kölcseyért* címmel. A szerző név szerint kiemeli az intézmény „fáradságot nem kímélő, kiváló igazgatóját”, Porzsolts Istvánt, a rendezvény szervezésében végzett munkája elismeréseként.²⁹

A felsőfokú tanítóképzés

Az 1955. december 13-án kelt hivatalos határozat alapján egy felmérésbe „gazdag módszertani tapasztalatokkal rendelkező pedagógia tanárokat”³⁰ vontak be. A lélektan és logika felelőse Kiss Tihamér, az oktatástané Porzsolts István, a neveléstan Szentirmái Jánosné feladata, a rendtartás témakört Tornyai Jenő kapta, a nevelés-

²⁶ Uo. 44.

²⁷ MNL SZSZBML XIV. 41/4.

²⁸ MNL SZSZBML XIV. 41/28.

²⁹ MNL SZSZBML XIV. 41/28.

³⁰ MNL SZSZBML XXXI. 41/11.

történetért Kődöböcz József, a tanítási és nevelési gyakorlatkért pedig dr. Katona Miklós a felelős. A felmérésbe bevont szaktanárok feladata lett a rájuk bízott tárgyak területén a legjobb módszertani tapasztalatok összegzése.

Folyamatban volt a négyéves tanítóképzés tantervének kidolgozása, amikor 1956 nyarán megszületett a határozat, amely szerint az akkori középfokú tanító- és óvóképző helyett az 1959/60-as tanévtől kezdve felsőfokú képzésre kell áttérni. Porzsolttól kezdettől fogva külső tagja volt az óvónő- és tanítóképző akadémia tartalmi kérdéseit tárgyaló bizottságnak.

A Művelődésügyi Minisztérium 1956. október 24-re hívta össze bizottságot. Porzsolttól október 23-án indult útnak, de a forradalmi események miatt csak Kőbányáig jutott el. (A munkabizottság így aztán csak december végén alakult meg.) Az 1956-os eseményeknek mégis részese lett Porzsolttól. 1957-ben írt önéletrajzában visszaemlékszik arra, hogy 1956. október 29-én a megyei tanács nagytermében tartott tömeggyűlés elnökéül választották meg. Ugyanakkor tagja lett a megalakult Megyei Nemzeti Bizottságnak. A gyűlés délelőtt háromnegyed tízkor kezdődött és este nyolc órakor ért véget a 60 tagú bizottság megválasztásával; ezt Porzsoltnak a Debreceni Katonai Bíróságon 1957. november 22-én tett tanúvallomásából is tudjuk.³¹ Ugyanis Barota Mihály (1922–1995) ügyében idézték bíróság elé, aki 1956 októberében a nyíregyházi rádióban mondott beszédet, emiatt bűnvádi eljárás indult ellene. Egy évre ítélték, ebből hét hónapot börtönben, majd rabkórházban töltött, ezután amnesztiában részesítették. Barota – vallomása szerint – Porzsolttól István igazgató-tanár hívására ment el 1956. október 29-én a megyei tanácsra.

A felsőfokú tanítóképzésről folyó tanácskozások során vita bontakozott ki arról, hogy a képző gimnáziumra vagy pedagógiai szakközépiskolára épüljön-e. Végül a gimnázium mellett érveltek többen, hiszen a leendő tanítóknak általános műveltséggel kell rendelkezniük. Porzsolttól szintén a gimnáziumi érettségit követő akadémia mellett érvelt.³² 1958-ban (a Művelődésügyi Minisztérium meghívására) a logika, didaktika, neveléstan és neveléstörténet tárgyak szakértőjeként vesz részt a tanító- és óvónőképző programjairól szóló részletes vitákon.

Amikor az Elnöki Tanács az országban előbb nyolc, majd tíz felsőfokú tanítóképző indítását engedélyezte, a megye a 11. felállítását kérte Nyíregyházán. A helyi politikai és művelődésügyi vezetők is szívügyüknek érezték a nyíregyházi tanítóképzést, Porzsolttól kérték fel a fellebbezés megírására, és ugyancsak ő képviselte a megyét minisztériumi vitákban.³³ Hogy végül a város is megkapta a felsőfokú tanítóképző felállításának lehetőségét, abban nagy szerepe volt Porzsolttól István „példamutató agitálásának”, ahogy erre Sárdi Béla³⁴ visszaemlékezett.

³¹ NÉMETHINÉ DIKÁN NÓRA: Az értelmiségi forradalmi bizottság Nyíregyházán 1956 októberében. Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv 13. Nyíregyháza, 1999, 99–106. 102.

³² DONÁTH PÉTER: A magyar művelődés, a tanítóképzés történetéből 1868–1958. Budapest, 2008. Trezor Kiadó, 650. [DONÁTH, 2008.]

³³ SZABÓ JÓZSEF: Adalékok a nyíregyházi felsőfokú tanítóképzés alakulásához. In: A tanítóképzés múltja és jelene. Szerk. Jenői Teréz – Nagy Éva. Nyíregyháza, 2005. Krúdy Könyvkiadó, 52–61.

³⁴ SÁRDI BÉLA: A nyíregyházi tanítóképzés húsz éve. In: Húszéves a felsőfokú tanítóképzés. Szerk. Papp József. Nyíregyháza, 1979. Bessenyei György Tanárképző Főiskola, 17–33. 20–21. l. [SÁRDI, 1979.]

„Szabolcsban minden pedagógus tanítványod volt.” Porzsolt István emlékezete

Az új igazgatók kinevezésében elsősorban nem a szakmai múlt, hanem a politikai meggyőződés játszott fontos szerepet. A tizenegy felsőfokú tanítóképző új igazgatói közül mindössze négy dolgozott korábban is tanítóképzésben, hét sohasem. Általában a volt középfokú tanítóképző intézeti igazgatókból lettek a helyettesek.³⁵ Így történt ez Nyíregyházán is: „*Porzsolt István* nyíregyházi igazgató számára például az általa már 1951-ben szorgalmazott koncepció támogatása, a kidolgozásban való részvétel, a megyei szervek, az első titkár messzemenő támogatása, a Hazafias Népfrontban és a TIT-ben vállalt szerepe sem volt elegendő ahhoz, hogy ellensúlyozza lelkészi múltját, pártonkívüliségét, hogy a nyíregyházi tanítóképző igazgatója lehessen. Mivel erre a posztra Kiss Lajost, az állami képző igazgatóját sem hívták meg, a politikailag megbízható, ám a tanítóképzésben járatlan volt gimnáziumi igazgató, Adriányi László mellett kellett beérnie az igazgatói-helyettesi megbízással.”³⁶

Ebben a pozícióban is szerteágazó feladatkörrel kellett megbirkóznia Porzsoltnak. Az 1960/61. éves tanévtől kezdve már levelezős hallgatókat is vesznek fel a tervek szerint (maximum 100 főt), de ezt a fajta képzést csak átmenetinek tartják, nyilvánvalóan a pedagógushiány miatt van rá szükség. Továbbá 3%-ot a miniszter is felvehet érettségi nélkül. Az épület bővítése mellett is kiállt Porzsolt István. Kiemeli, hogy a minisztérium éppen ennek hiánya miatt nem akarta engedélyezni a tanítóképzőt Nyíregyházára.³⁷

A tanévben ismeretterjesztő, könyvtárosi, népi tánc és báb népművelési szakkör is működött az intézmény falain belül Szabó József, Karasz Istvánné mellett Porzsolt István szervező, vezető tevékenységét is kiemelik. Német nyelvet is tanított alapfokon érdeklődő hallgatóknak.³⁸

Az intézményben képesítések nélkülieknek tanfolyamot rendeztek, ennek vezetője Porzsolt volt. A hagyatékban³⁹ fennmaradt jelentéseiből kiderül, hogy a felsőbb vezetés határozta meg a kurzusok időpontját. Porzsolt javasolta, hogy ne szeptemberben szervezze meg ezt a felsőbb hatóság, hiszen a tanévkezdéssel járó gondok és a tanteremhiány zavarokat okozott. Ennek ellenére 1961-ben is az iskolakezdés időszakára (augusztus 28–szeptember 23.) esett a tanfolyam. Az iratok tanúsága szerint 10–12 napon át folyt az elméleti oktatás, majd a hallgatók 8–10 fős csoportokban szakfelügyelők vezetésével a város iskoláiba kerültek, és ott részesültek gyakorlati képzésben. 1962-ben már októberben indult a továbbképzés. Porzsolt javaslatai közé tartozott az is, hogy bentlakásos legyen a tanfolyam, ugyanis a többségben bejáró hallgatók a hazautazás miatt kénytelenek voltak korábban ott hagyni az órákat.

³⁵ DONÁTH PÉTER: A felsőfokú tanítóképzés megteremtésének oktatáspolitikai előzményei, ideológiai motívumai (1953–1959). In: Óvó- és tanítóképzés az ezredfordulón. Szerk. Kovátsné dr. Németh Mária. Kaposvár, 2000. Tanító- és Óvóképző Főiskolák, Főiskolai Karok Kollégiuma Óvó- és Tanítóképzők Egyesülete, 49–58.

³⁶ DONÁTH, 2008. 650.

³⁷ NYFI Felsőfokú Tanítóképző Intézet iratai 88/1960, 98/1960, 99/1960

³⁸ NYFI a Felsőfokú Tanítóképző Intézet iratai 198/1960

³⁹ MNL SZSZBML 41/5.



Porzolt István

Főiskolai évek

Három évig tevékenykedett Porzolt a felsőfokú tanítóképzésben, amikor 1962-ben a megalakuló nyíregyházi főiskolára hívták oktatónak és vezetői feladatok ellátására. Porzolt 1962-től a megalakuló főiskola egyik igazgatóhelyettese (Kálmán Györggyel együtt), valamint a Neveléstudományi Tanszék tanszékvezető docense lett, majd 1965. augusztus elsejétől tanszékvezető főiskolai tanár. Kezdetektől fogva számos feladatot látott el, ezek sok-sok adminisztrációval szervezéssel járó munkák: tagja az igazgatói tanácsnak, a főiskolai tanácsnak, a Pedagógusok Szakszervezete főiskolai bizottságának elnöke, az Oktatási Bizottság elnöke 1963. szeptember elsejéig, utána tag, valamint a Diákjóléti Bizottság elnöke.⁴⁰

A Hazafias Népfront Megyei Elnökségének előterjesztett indítvány szerint (az 1964. augusztus 21-én tartott elnökségi ülés jegyzőkönyve alapján)⁴¹ „Porzolt István elnökségi tag indítványozza, hogy a Szabolcs-Szatmár megyei képviselőcsoport október első felében tárgyalja meg a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola továbbfejlesztésének programját.” Szó esett arról, hogy késik a diákotthon megépítése, ez lenne a nagylétesítmény első szakasza. Továbbá: „Még egyik felsőoktatási intézmény sem adott egy évben annyi szakembert megyénknek, mint ez a főiskola.” A gépelt szöveg mellett szerepel Porzolt kézírásos megjegyzése: erre szükség volt, mert túlképzésre hivatkoztak, és vissza akarták fejleszteni, ill. meg akarták szüntetni a főiskolát. A tá-

⁴⁰ A Nyíregyházi Tanárképző Főiskola évkönyve. 1962–1966. Szerk. Bachát László – Porzolt István. Nyíregyháza, 1968.

⁴¹ MNL SZSZBML XIV/41. 16. d. 1. p

„Szabolcsban minden pedagógus tanítványod volt.” Porzsol István emlékezete

jékoztatás következtében a visszafejlesztés megszűnt, 1965. szeptember 10-én „letették a főiskola alapkövét.”⁴²

1968. augusztus 23-án Porzsol István így emlékszik vissza egy miniszteriumnak írt levelében: „Éppen 30 esztendeje, hogy a pedagógusképzés, közelebbről a tanítóképzés szolgálatába álltam. Ez idő alatt szinte összenőttem a tanítóképzés problémáival, s mindig igyekeztem azok megoldásában a legjobb tudásom szerint becsületes szívvel részt venni.”⁴³ Éppen a tanítóképzésben szerzett nagy gyakorlata miatt választhatták meg Porzsol Istvánt Nyíregyházán a tanítóképzés és a tanárképzés fúziójának előkészítésére, azaz egy intézményi keretben történő egységesítésére, amelyre 1970-ben került sor. Az eseményt megelőző években a Művelődésügyi Minisztériumban már előkészítő munka folyt. 1969. december 30-án az igazgatótanács megvitatta a fúziós tervet, a feladatokat 12 pontban határozták meg. Ezek között szerepel a tanterv, óraterv és program egyeztetése; az óraszámok és az oktatói létszámszükséglet egyeztetése. E két feladatnak egyedüli felelőse Porzsol István főigazgató-helyettes. Porzsol többekkel együtt felel még annak megállapításáért, hogy a tanítóképzőből hogyan lehet fedezni a személyi állományt, és a mutatkozó hiányra miképp lehet fejlesztési keretet létrehozni az egységek között.

1968. február 16-án tartják a Magyar Pedagógiai Társaság Szabolcs-Szatmár megyei csoportjának alakuló ülését. A hagyatékban őrzött gépelt beszámolóban (amelyet Porzsol István írt alá) szerepel: „Nem túlzott önbizalom-e részünkről, hogy végülis első vidéki csoportként véglegesen elhatározzuk és kimondjuk a Szabolcs-Szatmár megyei csoport megalakulását?”⁴⁴ Végül a megyei tagozat elnökének Porzsol Istvánt választották meg, titkára pedig Csermely Tibor lett. Hogy egyáltalán nem volt „túlzott önbizalom” a csoport megalakítása, bizonyítja, hogy még ebben az évben nagyszabású rendezvénynek adott otthont a város, ugyanis megrendezték a Jubileumi Pedagógiai Ülésszakot 1968. november 5–6-án, ide külföldi előadókat is hívtak. A következő években is folytatódott a társaság színvonalas tevékenysége, amelyben Porzsolnak is jelentős része volt.

Pályája során mindig nagy figyelmet fordított a leendő pedagógusok gyakorlati képzésére. 1967. november 27-én kelt írása a *Felvételi vizsgarendszerünk továbbfejlesztésének kérdései* címet viseli, 908 példányban sokszorosították a 7 oldalas vitaanyagot.⁴⁵ Szerinte „hibás gyakorlat”, hogy a felvételi vizsgán csak az érettségit ismételik meg, csupán a jelöltek szaktárgyi felkészültségét lehet így mérni. Külön kellene választani a két vizsga funkcióját: „az érettségi legyen az általános érettség mértékének, szintjének a megállapítását szolgáló vizsga, a felvételi pedig foglalkozzék a pályaképzés kritériumainak, a speciális képességeknek megállapításával, elbírálásával.”⁴⁶

1968-ban Egerben jelent meg *A gyakorlati képzés korszerűsítésének problémái* címmel az előzőleg a tudományos ülésen elhangzott előadásának anyaga, egy 18

⁴² MNL SZSZBML XIV/41. 16. d. 1. p. Jegyzőkönyvi kivonat a Hazafias Népfrent Megyei Elnökségének előterjesztett indítvány az 1964. aug. 21-én tartott elnökségi ülés jegyzőkönyvéből

⁴³ MNL SZSZBML XIV. 41/29.

⁴⁴ MNL SZSZBML XIV/41. 15. d. 1. p.

⁴⁵ MNL SZSZBML XIV/41. 9. d. 9. p

⁴⁶ Uo. 5. l.

oldalal tanulmány. Ebben kifejti, hogy a négyéves, kétszakos képzés nem szorul felülvizsgálatra, de tartalmi, metodikai továbbfejlesztésre van szükség. Az arányokon, azaz az elméletre és a gyakorlatra szánt idő arányain változtatni kell. A meglévő keretek közt is várható minőségi javulás. A gyakorlati, szakmai-pedagógiai képzés még mindig nem kapta meg az őt illető helyet és időt a tanárképzés rendszerében.⁴⁷ Munkájában hivatkozik szovjet szerzőkre, lengyel és NDK-beli tanulmányokra. Megemlíti, hogy érdemes lenne tanulmányozni a kérdés svájci, ausztriai, NSZK-beli irodalmát is, hiszen már az 50-es évek elején az NSZK-ban főiskolai, sőt egyes tartományokban egyetemi szintre emelték a tanítóképzést. Kiemeli, hogy a jó pedagógiában mindig elválaszthatatlan az elmélet és a gyakorlat.

Sajnálattal jegyzi meg a szerző, hogy az 1964-es főiskolai reform tantervhez éppen a gyakorlati képzés programja nem jelent meg. Akárhány félévre is terjesztenénk ki a gyakorlati képzést, nem lehet kész embereket képezni, inkább a készségeket kell fejleszteni, hogy képesek legyenek váratlan helyzetek megoldására. A szerző megemlíti még, hogy a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola a gyakorlóiskolai vezetőkkel együtt kidolgozta a nyolc félévre elosztott (A Rendtartásban előírt összes pedagógiai tevékenységre kiterjedő) gyakorlati képzésnek az útmutatóját.⁴⁸

„... az Időnek dolgoztam”

Porzolt István tevékeny és eredményes oktatói pályája lezárásaként 1973. február 22-re, a főiskola tanácsülésére gyűjti össze gondolatait *Búcsúszavak* címmel: „S ha most mindent, vagyis egész pályafutásomat egyetlen mondatban próbálnám bele-sűríteni, talán ezt mondhatnám: 40 éven át pedagógusként az Időnek dolgoztam – bár megvallom, hogy elég gyakran hadilábon álltam vele”.⁴⁹ Majd így folytatja: „én nagyon fiatalon, 28 éves koromban – egész más célok felé orientálódva – kevés pedagógiai, még kevesebb élettapasztalattal kerültem... a tanítóképzőnek kormányrúdjá mellé”.⁵⁰

Tudományos pályával kecsegtették egyetemi évei, de másként alakult a sorsa. Ezt így fogalmazta meg 1973-ban Szántó Károlynak írt soraiban: „Sajnos én az életemet »eligazgattam«, hiszen 40 éves pedagógusképző munkámból 35-öt igazgatói vagy helyettesi beosztásban ügyködtem, örökös átszervezésekkel kínlódva, ami kevésbé tette lehetővé számomra, hogy ún. alkotó munkát végezzek. De talán Tinódival elmondhatom én is, – vagy legalább is ezzel vigasztalom magam – hogy az, mi keveset írtam, igazat írtam. Az igazat abban az értelemben, hogy mindig a meggyőződésemnek megfelelőt próbáltam nagy kinnal papírra vetni”.⁵¹

⁴⁷ PORZOLT ISTVÁN: A gyakorlati képzés korszerűsítésének problémái. In: Az általános iskolai tanárképzés problémái. Eger, 1968. Tanárképző Főiskola, 77–87.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ MNL SZSZBML XIV/28.

⁵⁰ Uo.

⁵¹ MNL SZSZBML XIV/29.

Porzsolt Istvánnak a tanítóképzőben és a főiskolán is hosszú ideig munkatársa volt B. Papp János. Az ő visszaemlékezéséből⁵² idézett gondolatok egyúttal zárszóként és méltó értékelésként is szolgálhatnak: „A feladatok sikeres és gyors megoldásában, valamint a kiválóan képzett tantestületi közösségbe való beépülésben nagy segítségemre volt Porzsolt István, sok tapasztalattal irányító és összetartó készséggel rendelkező igazgató... Mint pedagógia szakos tanár a pedagógusszemélyiség-formálás kreatív képességű, kiemelkedő szakemberének ismertük. Személyiségének imponáló attitűdjei és szilárd erkölcsi jelleme mellett mélységes humanizmusával és jól megalapozott pedagógiai optimizmusával érdemelte ki tanítványai áradó tiszteletét és szeretetét. ... Porzsolt István élete, tevékenysége modell lehet az utókor számára. Vitathatlan érdemeket szerzett a felsőfokú tanítóképző és a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola létrehozásában.”

⁵² B. PAPP JÁNOS: Pedagógus-életút a XX. századi eszmék és ideológiák ütközésében. Nyíregyháza, 1999. Grafit Nyomda „R” Kft., 49.